

2. Гогун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы. Санкт-Петербург: Издат. дом «Нева», 2004. 416 с.
3. Калішук О. Стереотипні уявлення та ментальність як чинник ескалації українсько-польського протистояння у роки Другої світової війни. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 55–59.
4. Кров українська, кров польська... Трагедія Холмщини та Підляшшя в роках 1938–1948 у спогадах / упоряд. Мирослав Іваник. Львів: Львівська політехніка, 2014. 392 с.
5. Кучерепа М. Причини, хід та наслідки українсько-польського конфлікту на Волині в роки Другої світової війни. *Краєзнавство*, 2013. № 3. С. 33–41.
6. Подворняк М. Вітер з Волині. Спогади. Вінніпег: Накладом Товариства «Волинь», 1981. 248 с.
7. Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2-х т. / відп. ред. та упоряд. В. М. В'ятрович. Т. 1. Війна під час війни. 1942–1945. Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2011. 792 с.
8. Поляки та українці між двома тоталітарними системами 1942–1945. Варшава; Київ, 2005. Т. 4. Ч. 2. 878 с.
9. Sowa A. L. Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947. Kraków: Tow-wo Sympatykow Historii. 345 s.

Щур Юрій

АГЕНТУРНІ РОЗРОБКИ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ ПОЛЬЩІ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-х рр.

***Анотація.** Дослідження присвячене спеціальним заходам радянських органів державної безпеки, які були спрямовані на виявлення серед переселенців із Польщі учасників українського націоналістичного руху та антирадянських організацій. Розкриваються основні агентурні розробки, про які збереглося найбільше інформації у архівах радянських спецслужб.*

***Ключові слова:** Запорізька область, ОУН, Підкарпатське воєводство, Холмщина.*

***Abstract.** Research is aimed to clear special interrogations of Soviet state security services, which were aimed to spy activists of Ukrainian nationalist and anti-Soviet-organisations among persons, who were resettled from Poland. There are opened the main agent development, which information is saved in archives of Soviet state security services about.*

***Keywords:** Zaporizhya region, OUN, Podkarpacie voivodeship, Chelm district.*

Після 1945 р. на оперативному обліку радянських органів державної безпеки у Запорізькій області за категорією «антирадянське націоналістичне підпілля» перебували, здебільшого, учасники Організації українських націоналістів, які як переселенці прибули на територію області з Польщі [7, 1]. Поступово до них долучалися й уродженці тих західноукраїнських територій, які й далі перебували у складі УРСР. Оперативний інтерес спецслужб щодо переселенців був цілком зрозумілий: процеси переселення жителів Західної України (зокрема й тих, що перебували у складі Польщі, або відходили до неї після війни) мали намір використати й керівники українського націоналістичного руху. У зверненні «До керівних і рядових революціонерів» (3 листопада 1947 р.) надавалися вказівки членам ОУН проводити роботу серед тих, кого виселяють на Наддніпрянщину. Зокрема, переселенці повинні

були розповідати «східнякам» про те, що їх виселили за участь рідних в УПА, а також пропагувати боротьбу повстанської армії й поширювати підпільну літературу [8, 1–7].

Переселенську кампанію також намагалися використати для збереження кадрів підпілля. Особливо це стосувалося членів ОУН та бійців УПА, які були розконспіровані й перебували на межі арешту. Їхній переїзд на Наддніпрянщину, разом із легалізацією та уникненням арешту, також відкривав широке поле для налагодження нової мережі націоналістичного підпілля, яка могла стати запасною базою для провідників українського націоналістичного руху.

Від часу прибуття перших ешелонів з переселенцями органи держбезпеки працювали над створенням серед них агентурної мережі. Відповідно до вказівок, отриманих у січні 1945 р., відділом по боротьбі з бандитизмом УНКВС по Запорізькій області станом на 1 липня вже було завербовано 19 агентів [6, 82]. Однак, в наступні роки загальною успішністю співробітники УМВС Запорізької області похвалитися не могли. У серпні 1946 р. до Запоріжжя надійшов лист з Міністерства внутрішніх справ УРСР, в якому було підпадала під сувору критику тогочасна діяльність й були надані поточні рекомендації, зокрема й щодо організації агентурної роботи серед переселенців з Польщі. Для покращення роботи по боротьбі з українськими націоналістами наголошувалося на необхідності проводити вербування серед вчителів, агрономів, лікарів та інших представників інтелігенції. Тобто, серед тих людей, які мають найбільшу довіру серед односельців. Особливу увагу, знову ж таки, треба було приділити агентурній роботі серед переселенців з Польщі для виявлення з-поміж них оунівців, упівців та інших антирадянщиків [3, 116–120].

Серед агентурних розробок, про які збереглося найбільше інформації, можна виокремити:

а) справа «Пораженці», заведена на переселенців з с. Гічва, гміна Лісько Прикарпатського воєводства, які прибули до с. Федорівка Приазовського району. Задіяні агенти «Моряков», «Потоцький» (Василь Храпко), «Львівський» (Іван Лучейко) та «Якорь» (Яковлев) [2, 82–84];

б) розробка переселенців з Холмщини Василя Хлопка, Лева Павлюка та Матвія Громчевського, які проживали у с. Дмитрівка Бердянського району. Їх підозрювали у створенні осередку ОУН-м у селі й залученні до його діяльності місцевих жителів [1];

в) справа «Галичани» на переселенців з с. Кульно в гміні Курилувка Підкарпатського воєводства Андрія Цаль та Степана Занько, які проживали у Мелітопольському районі. Справу розробляла агентка «Степова» (Надія Строчкевич) [5, 240–241];

г) справа-формуляр «Посох» на переселенця з Холмщини священника Олега Мількова, який мешкав у Бердянську. Його підозрювали у співпраці з «мельниківською» ОУН. До розробки у різний час залучалися агенти й інформатори «Виноградов» (Йосип Дрожча), «Спасов», «Лев», «Степова» (Надія Строчкевич), «Пчельников» та «Проскуров» (Олександр Загорайко) [5, 259–266, 277–282].

Аналіз наявних документів свідчить, що у 1949 р. питома вага агентурно-оперативної діяльності з протидії українським націоналістам на території Запорізької області також припадала на переселенців із Західної України або земель, які перебували у складі Польщі. На оперативному обліку перебували близько 30 осіб. Загалом в провадженні було 14 справ-формулярів та 13 справ попередньої агентурної розробки. Станом на 15 серпня 1949 р. серед переселенців вже було заарештовано 18 осіб, з яких 15 – за належність до ОУН [4, 292–502].

Джерела та література

1. Архівний підрозділ Управління Служби безпеки України в Запорізькій області, фонд припинених справ, спр. П-5556, т. 1–2.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 2, оп. 1, спр. 202.
3. ГДА СБУ, ф. 2, оп. 1, спр. 368.
4. ГДА СБУ, ф. 2, оп. 1, спр. 1961.
5. ГДА СБУ, ф. 2, оп. 1, спр. 12644.
6. ГДА СБУ, ф. 2, оп. 94, спр. 6.
7. ГДА СБУ, ф. 2, оп. 95, спр. 58.
8. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 29.

Хаєцька Олеся

УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ У ЄВРОПІ

Анотація. У статті представлений історичний екскурс для кращого розуміння характеру відносин Польща–Росія–Україна. Російсько-український конфлікт висвітлено як загрозу системі європейської безпеки. В цьому контексті україно-польське співробітництво розглянуто як захисний елемент європейської колективної безпеки. У процесі дослідження були використані такі методи та підходи: системний підхід, який надав можливість розглянути явище, що вивчається як цілісний елемент; а також методи індукції та дедукції, проблемно-історичний метод та метод порівняння, за допомогою якого проаналізовані російсько-польські та україно-польські відносини.

Ключові слова: *Україно-польське співробітництво, система безпеки, україно-російський конфлікт, стратегічне партнерство.*

Abstract. *The article presents historical background for a better understanding of the nature of Poland-Russia-Ukraine relations. The Russian-Ukrainian conflict is highlighted as a threat to the European security system. In this context, Ukraine-Poland cooperation has considered the protective element of European collective security. The following methods and approaches were used in the study: a systemic approach that provided an opportunity to consider the phenomenon of the subject as a whole; and induction and deduction techniques, a problem-historical method, and the method of comparison by which the Russian-Polish and Ukrainian-Polish relations are analyzed.*

Keywords: *Ukraine-Poland cooperation, security system, Russian-Ukrainian conflict, strategic partnership.*

Польсько-українські відносини в останні роки переживають непростий період, тому що перед обличчям російської агресії країни як ніколи мають потребу в тісній підтримці один одного. Але цієї співпраці ще й потребує вся